

**ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ
СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ****Олександра ФЕДОРОВА**ДВНЗ «Івано-Франківський національний
медичний університет» Івано-Франківськ (Україна)
olexandrafedorova@gmail.com**PHRASEOLOGICAL UNITS AS THE WAY OF FORMING
MONOLOGUE SKILLS OF FOREIGN STUDENTS DURING
UKRAINIAN LANGUAGE COURSE.****Olexandra FEDOROVA**SHEE "Ivano-Frankivsk's National Medical University"
Ivano-Frankivsk (Ukraine)
ORCID ID 0000-0002-8650-0633 Researcher ID: R-3793-2017

Федорова А. Фразеологизмы как способ формирования монологической речи иностранных студентов в процессе обучения украинскому языку. Цель исследования. Статья посвящена проблеме употребления фразеологических оборотов в речи иностранных студентов на основном этапе обучения. Тема обусловила выбор **методов исследования:** теоретических (анализ научной, научно-методической литературы по теме, учебников, программ для иностранных студентов; изучение и обобщение перспективного педагогического опыта; моделирование учебного процесса); эмпирических (целенаправленное наблюдение за учебным процессом, анализ устных и письменных высказываний иностранных студентов). **Научная новизна.** В работе проанализированы лексические средства формирования монологической речи иностранцев и исследованы основные этапы введения фразеологических единиц с целью избежания «искусственности» речи. Приводятся примеры соответствующих заданий. Выводы. Доказана эффективность использования фразеологических единиц в процессе решения иностранцами коммуникативных заданий посредством украинского языка.

Ключевые слова: фразеологизмы, лексические средства, естественная речь, лингвострановедческое комментирование.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Система мовної і мовленнєвої підготовки іноземних громадян у ВНЗ України, зумовлена станом і тенденціями розвитку суспільства, має відповідати його запитам. У зв'язку з цим проблема систематизації, упорядкування та удосконалення методів розвитку мовлення набуває великого значення для практики викладання української мови як іноземної.

На основному етапі вивчення української мови іноземні студенти постають уже з добре поставленою вимовою та інтонацією, зі значним словниковим запасом, із загальним уявленням про структуру мови, з певними навичками усного мовлення. Вони досить вільно ведуть ситуативно-тематичні діалоги побутового характеру, бесіди за змістом прочитаного тексту в формі питання-відповідь. На цьому етапі робота викладача спрямована на розширення кола мовленнєвої діяльності студентів, таким чином пасивні навички слухання і читання розвиваються в активну мовленнєву комунікацію. Саме тут виникає проблема «штучного» мовлення, коли в процесі комунікації студент використовує правильні лексичні форми та граматичні структури, але при цьому його висловлювання звучать неприродно, особливо з погляду носіїв мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У загальнотеоретичному й практично-методичному плані фразеологизми та фразеологізовані речення проаналізовано в працях О.М. Пешковського, О.О. Шахматова, Л.В. Щерби, М.С. Поспелова, С.М. Галкіної-Федорук, В.Ф. Киприянова, Д.М. Шмельова, Н.Ю. Шведової, П.О. Леканта, Л.І. Ройзензона, А.П. Медушевського,

О.С. Мельничука, П.С. Дудика, І.Р. Вихованця та ін. Але у сучасній теорії та методиці навчання української мови як іноземної недостатньо уваги приділено ролі фразеологизмів як засобу формування та урізноманітнення монологічного та діалогічного мовлення іноземців.

Дослідники Н.С. Новікова, Л.К. Серова, О.М. Щербакова, М.Т. Попова дійшли висновку, що «під час роботи зі студентами на основному етапі вивчення мови є можливість навчити їх деяких прийомів, що дозволять їм оформлювати висловлювання так, щоб вони звучали якомога ближче до «природного» мовлення»¹.

Мета статті. У даній статті робиться спроба розглянути фразеологизми та фразеологізовані речення як один з лексичних засобів, що допомагає уникнути «штучності» та «механічності» та урізноманітнити мовлення іноземних студентів.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб знівелювати відмінності між усним мовленням іноземців і природних носіїв мови, використовується цілий комплекс засобів, які поділяються на а) лексичні; б) синтаксичні; в) інтонаційні. Дослідники виділяють такі лексичні засоби формування природного мовлення, як використання в зачині оповіді слів *один (-а, -е, -і)* (напр., *Мій друг купив пральну машину. – Один мій друг купив пральну машину.*); використання на початку речення слів: *якось, одного разу, колись* (напр., *Ми з друзями поїхали в гори. – Якось ми з друзями поїхали в гори.*); вживання різноманітних увідних слів та виразів, що демонструють ставлення оповідача до змісту оповіді

¹ Novikova N.S., Serova L.K., Shcherbakova O.M., Popova M.T. «Stereotipy estestvennoy rechi i praktika rechevoy kommunikatsii (prikladnoy aspekt)» [Stereotypes of natural speech and practice of oral communication (applied aspect)], *Vestnik Rossiyskoy kommunikativnoy assotsiatsii, Vypusk 1* [Bulletin of the Russian Communication Association, Issue 1], Rostov n/D., 2002, P.98.

(впевненість/невпевненість у правдивості висловлювання, вказівка на джерело інформації, вираження своїх почуттів до того, про що мовиться та ін.)². Помітно, що відсутність саме цих «увідних» елементів є маркером неприродності мовлення, його штучності.

До фразеологізмів у широкому розумінні відносять стійкі, відтворювані сполучення щонайменше двох слів, значення яких не є сукупністю значень їхніх компонентів і яким притаманна образність та експресивність (ідіоми, стійкі порівняльні звороти, прислів'я, приказки, крилаті вирази тощо, які нерідко виходять за межі словосполучень, тобто є реченнями).

Фразеологізми є специфічними мовними формулами, картинками світу всього суцього; вони акумулюють культурні потенції народу, тільки йому притаманним способом маніфестують дух і неповторність ментальності нації.

Дослідник Мальцева Д. Г. звертає увагу на величезний лінгвокультурознавчий потенціал фразеології, адже саме в ідіоматичних одиницях мови відбито багатомірову історію народу, своєрідність його культури та побуту³. В ідіоматичних виразах чітко відображається національний характер, тому їхнє активне засвоєння необхідне кожному, хто вивчає мову. Важливо розвивати вміння коректно вживати ідіоми в мовленні, правильно відчувати їхній стилістичний реєстр – чи належать вони до просторіччя або вульгаризмів, канцеляризмів або книжкового стилю.

Аналіз фразеологізмів як знаків мовної системи, їх функційних властивостей, характерних особливостей їх компонентів, різновидів і способів функціонування як засобів художнього зображення дозволяє констатувати, що фразеологізми є такими ж знаками мови як слова, терміни, складні найменування тощо, разом з іншими знаками мови вони служать засобом відображення позамовної дійсності, засобом передачі інформації.

Вивчення української фразеології в іноземній аудиторії передбачає такі основні види навчальної діяльності: семантичне тлумачення, лінгвокраїнознавче коментування та порівняльний аналіз відповідних одиниць, а саме фразеологізмів української та рідної мови студента. У ході роботи необхідно брати до уваги національно-культурну специфіку аудиторії, ступінь спорідненості української мови з рідною мовою студентів, їхню релігійну приналежність.

Вибір навчального матеріалу відбувається за такими принципами: тематичне введення фразеологізмів; нормування фразеологічних одиниць або обмеженого фразеологічного мінімуму; практичною цінністю та частотністю вживання їх у розмовному мовленні; необхідністю засвоєння фразеологічних одиниць в активній практичній діяльності.

Для викладача доцільним буде поділити фразеологізми за принципом зіставлення з рідною мовою аудиторії або за ступенем складності для сприйняття. Починати слід з фразеологічних одиниць, що збігаються не тільки семантично й образно, але й за лексико-граматичною характеристикою; тотожністю ситуативного вживання: *хоробрий як лев, сидіти в чотирьох стінах*. Під час презентації достатньо скористатися прямим, дослівним перекладом компонентів і наведенням

прикладів функціонування в мовленні.

Наступний етап передбачає введення фразеологічних одиниць, що мають еквіваленти у мові аудиторії, але різняться за образністю. Як правило, в них відбивається психологія народу, його традиції, побут, культура. Так, традиційно в уявленні українців центральним органом є серце, а приємні емоції пов'язані з відчуттям тепла, звідси фразеологічна одиниця *«у мене потепліло на серці»*. В арабів тепло в надлишку, тому у них приємні емоції асоціюються з холодом, а центральним органом, на відміну від нас, вважається печінка, яка більш вразлива в спекотному кліматі й під дією жирної їжі. Тому, тоді коли українці кажуть *«у мене потепліло на серці»*, араби кажуть *«у мене похолоділо в печінці»*.

Найважчою для іноземних студентів є група фразеологізмів виключно національних і культурно насичених, в яких відбита екстралінгвістична дійсність, передусім елементи матеріальної та духовної культури українського народу в історичній ретроспективі: *березова каша, передати куті меду, народитися в сорочці, піднести гарбуза*. Робота з такими фразеологічними одиницями ґрунтується на лінгвокраїнознавчому коментуванні, отриманні позамовної інформації, що необхідна для їх адекватного розуміння.

В окрему групу виділяємо фразеологічні одиниці, що мають автора і відомі майже всім носіям української мови. Переважно їхнім джерелом є художня література, публіцистика, тексти пісень, напр., *І чужому научайтесь, й свого не цурайтесь. (Т. Шевченко); Ти признайся мені, звідки в тебе ті чари? (В. Івасюк); Хіба ревуть воли, як ясла повні? (П. Мирний)*. Ці вислови увійшли в мовлення українців, але важкі для прямого сприйняття іноземцями. Вони також потребують ґрунтовного лінгвокраїнознавчого коментування.

Викладені теоретичні засади дають змогу розробити спеціальну систему вправ для того, щоб збагатити й урізноманітнити усне мовлення іноземців, уникнути його «механічності» і неприродності, додати йому експресивності та емоційності.

Наведемо зразки таких завдань.

1. Прочитайте та перекладіть фразеологізми, утворіть із ними речення. Доберіть до них еквівалент рідною мовою.

Як зірок на небі, яблуку ніде впасти, як кіт наплакав.

2. Фразеологізм *«зустрічати хлібом-сіллю»* означає:

зустрічати гостинно, урочисто, щиросердно
зустрічати прохолодно, негостинно, ворожо
зустрічати байдуже

робити з мухи слона небажання бути причетним до чогось через байдужість;

вийти сухим з води щось недоступне, недосяжне;

моя хата скраю уникнути великих неприємностей, негативних наслідків;

за сімома замками надавати великого значення дрібницям.

² Lichuk M. I., Shynkaruk V. D. Stupeni frazeolohizatsiyi rechen' [Degrees of frazeolohizatsiyi sentences], Chernivtsi, Ruta, 2001, P. 73–74.

³ Maltseva. D.G. Stranovedeniye cherez frazeologizmy [Country studies through phraseology], D.G. Maltseva, M., Vyssh. shk., 1991, 173 p.

4. Мій друг не оплатив проїзд в автобусі. Тобто він ...
їхав зайцем
їхав ведмедем
їхав верблюдом
5. Коли треба щось полагодити, я звертаюся до Ах-меда, тому що він ...
за душею нічого не має
майстер на всі руки
завжди виходить сухим із води
6. Я ніколи не обговорюю з іншими сімейні суперечки та непорозуміння, оскільки не люблю ...
виносити сміття з хати
втрачати голову
пасти задніх
7. Опишіть когось із своїх знайомих, використовуючи такі фразеологізми: *за душею нічого не має, живе на широку ногу, товче воду в ступі, працює у поті чола, вовк в овечій шкурі, перемиває кісточки, сім п'ятниць на тиждні, зимою снігу не випросиш, останню сорочку віддасть.*
8. а) Прочитайте фразеологізм, знайдіть в ньому ключове слово.
Тьху на тебе, щоб не зурочити!
- б) Ознайомтесь із значенням ключового слова.
Зурочити – за марновірними уявленнями, накликаючи нещастя, хворобу на когось, завдати шкоди кому-, чому-небудь.
- в) Прочитайте про історію фразеологізму.
Зараз плювок став символом безчестя та зневаги, але раніше його вважали сильною зброєю. Цілителі плювали на рани, щоб вони загоїлися, а Христос зміцїв сліпого, змочивши його очі слиною. Колись воїни слиною змазували зброю для підсилення її боєздатності. І нині перед бійкою чи серйозною справою дехто мимоволі плює на долоні, потираючи їх перед важкою роботою. Так робили наші предки, бо були впевнені в тому, що слина допомагає від будь-якого зла. Плювали на біса через ліве плече, бо лівий бік уважали гріховним, неправедним. Слина мала прогнати нечистого. Наші пращури думали, що зурочити можна все на світі, особливо вразливе до зурочення найдорожче, найкраще. Тому вголос не хвалили дитину, на людях не раділи щасливим подіям у житті. Тому щоразу, коли хочуть когось похвалити, додають фразу: «Тьху на тебе, щоб не зурочити», — ніби захищаючи об'єкти похвали від нечистого.
- г) Чи є щось подібне в культурі вашого народу?
- Висновки та перспективи подальшого дослідження.** Таким чином, використання фразеологізмів як засобу формування природного монологічного мовлення надає можливість збагатити та урізноманітнити усне мовлення іноземців, уникнути його «штучності». Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розробці

методичних рекомендацій щодо застосування системи завдань на заняттях з української мови в іноземній аудиторії.

Fedorova O. Phraseological units as the way of forming monologue skills of foreign students during Ukrainian language course. Aim of investigation. Idiom study presents a special language problem for all language learners because the figurative meaning is unpredictable. The Ukrainian language being very flexible constantly enriches its vocabulary with words invented by language speakers, making it more colorful with new Phraseological units expressions, and, at times, refills its stocks with the borrowings and neologisms. Ukrainian just amazes by its extraordinary linguistic diversity. The subject determined the choice of research methodologies: theoretical (analysis of scientific and methodological literature, textbooks, programs for foreign students, study and synthesis of long-term pedagogical experience, modeling of the learning process); empirical (purposeful observation of the educational process, analysis of oral and written sentences of foreign students).

Scientific novelty. For the first time there have been presented the importance of phraseological units, or idioms, represent what can be described as the most picturesque and expressive part of the language's vocabulary and to the problem of using phraseological units in speaking of upper-intermediate students. Examples of suitable exercises are presented in the article. It is share cultural and historical information and broaden people's understanding and manipulation of a language. Idioms are always something special about any language; they build up some distinctive features which differ one language from another. What is more, phraseological units reflect certain cultural traditions and depict the national character. They are not a separate part of the language which one can choose either to use or to omit, but they form an essential part of the general vocabulary of Ukrainian.

In order to understand a language, we must know what the idioms in that language mean. If we try to figure out the meaning of an idiom literally, word by word, we will get befuddled. We have to know its hidden meaning. Because of phraseological units, learning a language can be complicated.

Conclusions. It has been proved that the sheer number of idioms and their high frequency in discourse make them an important aspect of vocabulary acquisition and language learning in general. One of the approaches to defining this linguistic phenomenon stresses that an idiom is a manner of speaking that is natural to native speakers of the language. It proves that only students who are very good at speaking Ukrainian can adequately and to the point use idiomatic expressions in their speech. Ukrainian is a language with a vast idiomatic basis, which makes its learning very exciting and intriguing. So grasping the use of idioms is an essential part of learning Ukrainian.

Key words: phraseological units, lexical means, natural speaking, linguistics and area studies commenting.

Received: 24.10.2017

Advance Access Published: November, 2017

© O. Fedorova 2017